

K VÝVOJI PRÁVNÍ ÚPRAVY VYSOKOŠKOLSKÝCH TITULŮ

PAVEL MATES

Vysokoškolským titulům bývá v naší společnosti tradičně přiznáván nemalý význam. Důvody, proč tomu tak je, by bylo možno shledávat v okolnostech historických, sociologických, kulturních i řadě dalších, z nichž rozbor každého by si zasluhoval samostatného obsáhlého pojednání.

Nahlížíme-li na ně z hlediska vývoje jejich právní úpravy, je patrné, že se v ní odrážejí dané politické a sociální poměry české společnosti v jejich různých obdobích.

Tituly absolventů vysokých škol nabyly svoji moderní podobu v poslední třetině 19. století. V právní úpravě, praxi správních orgánů i judikatuře se zásadně rozlišovalo mezi tituly akademickými a stavovskými.

Prvé mohly udělovat pouze univerzity. Tradičně zde bylo možno získat titul doktora: teologie /ThDr. theologiae doctor/, práv /zkratka JUDr. značila původně iuris utriusque doctor, tedy doktor obojího práva - civilního a kanonického, od 70. let minulého století iuris universi doctor, tj. doktor veškerého práva, /medicíny /MUDr. - medicinae universae doctor a filozofie /PhDr. philosophiae doctor/. Doktoráty se získávaly složením tzv. přísné zkoušky /rigoróza/, jíž předcházela zkouška státní /složení státnic nezakládalo právo na titul/.

Naproti tomu tituly, které udělovaly techniky v Praze a Brně a Vysoká škola báňská v Příbrami /a samozřejmě i v jiných částech monarchie/ byly považovány za pouhá stavovská označení. Současně i na nich bylo možno, na základě rigorózního řízení, získat doktorát /Dr. tech. nebo Dr. Mont./, jehož povaha /tj. jakožto titulu akademického nebo jiného/ nebyla určena.

Vývoj po vzniku samostatné republiky byl sice i v této oblasti na jedné straně určen kontinuitou právní úpravy tak, jak to předpokládala tzv. recepční norma /zák. č. 11/1918 Sb./, ale současně došlo ke vzniku dalších vysokých škol a fakult, jejichž posluchači museli obdržet příslušné tituly či stavovská označení. Byla to např. Vysoká škola zvěrolékařská v Brně /zák. č. 76/1918 Sb./, Vysoká škola zemědělská v Brně /zák. č. 460/1919 Sb./, Vysoká škola obchodní v Praze /zák. č. 461/1919 Sb./ a samozřejmě druhá česká univerzita v Brně /zák. č. 50/1919 Sb./.

Pokud se týče titulů, udělovala brněnská Masarykova univerzita stejné tituly jako Univerzita Karlova. Zatímco v Brně byla zřízena již zmíněným zákonem z ro-

ku 1919 přírodovědecká fakulta v Praze, k jejímu ustavení došlo o rok později rozdělením stávající filozofické fakulty na přírodovědeckou a filozofickou. Rigorózní řád z roku 1921 přiznal absolventům těchto škol, kteří se úspěšně podrobili stanovenému řízení, titul RNDr.

Na Vysoké škole zvěrolékařské bylo udělován titul MVDr., Vysoká škola zemědělská byla považována za školu technického směru a její absolventi měli titul ing. s možností získat doktorát.

Ke stávajícím teologickým fakultám, ať v rámci univerzity nebo samostatným /např. v Olomouci a v Praze/ přibýly další, nekatolické. Kdežto katolické fakulty přiznávaly doktorát katolické teologie. Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze udělovala titul doktora bohosloví.

Pražská Vysoká škola obchodní byla považována za školu technickou, čemuž odpovídal i titul ing. jejích absolventů. Zák. č. 103/1929 Sb. byla včleněna zpět do svazku ČVUT, jakožto její fakulta, s tím, že na ní bylo možno dosáhnout doktorátu věd obchodních /RCDr./

Lze tedy konstatovat, že v období předmnichovské republiky zůstaly vysokoškolské tituly zachovány ve svojí tradiční podobě a pokud došlo ke změnám, pak povětšinou rozšířením jejich počtu v reakci na nové vysoké školy či fakulty. Všeobecně se mělo za to, že udělování titulů je oprávnění státu, který tzv. ius promovendi deleguje na vysoké školy /viz Boh. A. 8423/30/. Ostatně v mnoha případech byly beze změn ponechány v platnosti stávající předpisy o rigorózních zkouškách.

V zásadě byla patrná tendence sblížení jejich pojetí, resp. faktické unifikace tom smyslu, že mizely rozdíly v pojímání titulů akademických a stavovských, což ostatně odpovídalo i trendu sjednocování organizace a fungování vysokých škol vůbec, který se prosazoval již od počátku existence Československé republiky. Pro všechny vysoké školy přitom zásadně platilo, že doktorát bylo možno získat výlučně na základě rigorózního řízení a to i na technikách.

Období od osvobození do únorového převratu v roce 1948 bylo charakteristické početným nárůstem vysokých škol. Vznikla např. Akademie múzických umění v Praze /dekret prezidenta republiky č. 127/1945 Sb./, Vysoká škola politická a sociální v Praze /dekret prezidenta republiky č. 140/1945 Sb./, Univerzita Palackého v Olomouci /zák. č. 35/1946 Sb./, Vysoká škola umělecko průmyslová v Praze /zák. č. 53/1946 Sb./, Vysoká škola sociální v Brně /zák. č. 124/1946 Sb./, Janáčkova akademie múzických umění v Brně /zák. č. 168/1947 Sb./, v některých městech /např. Hradci Králové a Plzni/ vznikly pobočky fakult pražské univerzity atd.

Na základě dekretu prezidenta republiky č. 132/1945 Sb., o vzdělání učitelstva a zák. č. 100/1946 Sb., kterým se zřizují pedagogické fakulty, bylo uzákoněno vysokoškolské vzdělání pedagogů a k tomu vytvořeny u obou univerzit příslušné fakulty.

Udělování titulů absolventů na stávajících fakultách univerzity a na technice nedoznalo změny. Pro absolventy pedagogických fakult se udělování titulu nepřed-

pokládalo. Úprava titulů nebyla obsažena rovněž v předpisech, jimiž byly zřízeny obě vysoké školy uměleckého směru.

Naproti tomu podle § 2 dekretu prezidenta republiky o zřízení Vysoké školy politické a sociální se předpokládalo, že tato škola bude oprávněna udílet akademické hodnosti. Prováděcí předpis odkazoval ohledně jejich úpravy.

Rovněž v prvních letech po únorovém převratu zůstaly příslušné předpisy alespoň formálně zachovány. Prozatím se s udělováním titulů absolventům vysokých škol počítalo. Např. podle zák. č. 190/1948 Sb., o lékárnickém studiu, měli absolventi tohoto studia získávat titul magistra farmacie a po složení rigorózních zkoušek doktora farmacie.

Když byla v roce 1949 Vysoká škola politická a sociální v Praze zák. č. 227 Sb. přeměněna na Vysokou školu politických a hospodářských věd v Praze, stanovil zmíněný zákon výslovně, že bude mít oprávnění udílet akademické hodnosti. V podrobnostech bylo odkazováno na statut, který měl vydat ministr školství mládeže a tělovýchovy svým nařízením. Získat zde bylo možno titul doktora sociálních věd RSDr.

Tato škola však neměla dlouhého trvání, protože již v roce 1952 vznikla z její hospodářské fakulty Vysoká škola ekonomická a další fakulty povětšinou vplynuly do jiných vysokých škol.

Rezolutní změnu přinesl v tomto ohledu až zákon č. 58/1950 Sb., o vysokých školách. Podle § 21 platilo, že úspěšným vykonáním závěrečných zkoušek ukončují studenti základní studium a nabývají odborné způsobilosti. Jejich označování měla stanovit vláda svým nařízením. Tak se stalo vl. nař. č. 60/1953 Sb., o vědeckých hodnostech a o označování absolventů vysokých škol. Ustanovením jeho § 15 bylo předně napříště zrušeno udělování akademických hodností a stavovských označení s tím, že dosavadní platily i nadále. Podle § 17 měli absolventi vysokých škol, kteří obhájili diplomovou práci nebo vykonali závěrečnou zkoušku obdržet diplom, v němž se uváděla příslušná fakulta s označením specializace a označením absolventa.

Tento krok odpovídající dobové atmosféře podceňování vysokoškolského vzdělávání zavedl institut, který nebyl nikdy společností akceptován. Absolventi vysokých škol byli totiž nadále označováni jako promovani filozofové, právníci, lékaři, ekonomové, veterinární lékaři atd. Je ostatně známo, že veřejnost stále používala při oslovování tradiční tituly mezi jinými i proto, že pro nové prakticky chybné možnosti potřebného jazykového vyjádření.

Tato nevyhovující situace trvala do roku 1966, kdy byl systém tradičních titulů, resp. forem jejich získávání v mnoha směrech obnoven. Podle vysokoškolského zákona /zák. č. 19/1966 Sb./ získávali absolventi lékařských fakult opět titul MUDr., veterinárního studia MVDr., škol technického, ekonomického a zemědělského směru ing. a absolventi studia malířství, sochařství a architektury na vysokých školách uměleckého směru akademický malíř, sochař a architekt.

Absolventi vysokých škol univerzitního směru, vyjímaje lékařského studia, museli k získání titulu složit rigorózní zkoušku, na jejímž základě jim byl udělován ti-

tul JUDr., RNDr. a PhDr. Pokud absolventi vysokých škol vyučovali na školách poskytujících střední vzdělání, mohli používat pracovní označení středoškolský profesor /§ 14 zákona/.

Současně s tím bylo vyhl. ministerstva školství č. 27/1966 Sb. vyřešeno udělování titulů těm absolventům vysokých škol univerzitního a uměleckého směru, kteří ukončili studium před účinností zákona o vysokých školách a nedosáhli akademického titulu. Zhruba řečeno platilo, že tito absolventi mohli vykonat rigorózní zkoušky buď podle rigorózního řádu nebo po zkráceném rigorózním řízení.

Dále bylo upraveno vyhl. ministerstva školství č. 110/1966 Sb. také označování zahraničních absolventů československých vysokých škol, jimž se na jejich žádost vydával kromě diplomu podle vysokoškolského zákona dále také diplom v angličtině nebo francouzštině s označením obvyklým při dosažení vysokoškolské kvalifikace v oblasti, v níž by měl působit /např. Master of Law, resp. Licencié en Droit Diplômé d' Etudes Supérieures.../; lékařům a veterinárním lékařům se vydával tento diplom latinsky.

Třebaže v období tzv. normalizace byly zrušeny prakticky veškeré prvky vysokoškolské autonomie, zachoval zákon o vysokých školách č. 39/1980 Sb. soustavu titulů absolventů.

Na vysokých školách a fakultách technického, ekonomického a zemědělského směru končilo studium vykonáním státní závěrečné zkoušky a jejich absolventi získávali titul ing., resp. v oboru architektura a urbanismus a územní plánování ing. arch.

Na lékařských fakultách univerzit a veterinárních studijních oborech končilo studium rigorózními zkouškami a absolventi získávali titul MUDr. a MVDr.

Na ostatních vysokých školách a fakultách univerzitního směru bylo studium ukončováno státní závěrečnou zkouškou. Absolventi mohli vykonat rigorózní zkoušku a na jejím základě získat tituly JUDr., RNDr., PhDr., PaedDr. a PharmDr.

Na vysokých školách /fakultách/ uměleckého směru se studium končilo státní závěrečnou zkouškou. Někteří z jejich absolventů získávali titul, a to v oboru architektonická tvorba akademický architekt a oborů výtvarné umění a restaurování akademický malíř nebo akademický sochař. Ti, kteří absolvovali v oborech věd o umění, mohli získat po vykonání rigorózní zkoušky titul PhDr.

Tento výčet ovšem málo vypovídá o stavu vysokého školství. Vysoké školy, resp. fakulty odmítaly např. připustit k rigorózním zkouškám tzv. politicky nespolehlivé studenty, po určitou dobu se vyžadovalo k přihlášce kladné stanovisko příslušného stranického orgánu, významnou a ba mnohdy dominující součástí rigorózních zkoušek se staly předměty tzv. marxismu leninismu apod.

Dobovým poměrům také odpovídalo, že titul JUDr. byl určen nejen právníkům, ale také absolventům Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti. Za školy univerzitního směru byly označeny také Vysoká škola politická ústředního výboru Komunistické strany Československa a Vojenská politická akademie Klementa Gottwalda, jejichž absolventům se přiznával titul RSDr. /§ 44 zákona/.

Zákonem o vysokých školách č. 172/1990 Sb. bylo restaurováno pojetí vysokých škol, jakožto vrcholných vzdělávacích, vědeckých a uměleckých institucí a sa-

mosprávných korporací. Pokud se týče titulů absolventů, nebyla však jeho konstrukce právě šťastná. Ponechal totiž titul ing. /výslovně označený jako akademický/ pro absolventy technických, ekonomických a zemědělských vysokých škol, MVDr. pro absolventy vysokých škol veterinárních, zatímco pro absolventy univerzitních fakult zavedl titul magistr /Mgr./ s výjimkou fakult lékařských, kde byl zachován titul MUDr. /§ 21 zákona/.

Absolventi postgraduálního studia mohli získat po obhajobě disertační práce akademicko-vědecký titul doktor /Dr./, který nebylo možno přiznat absolventům studia lékařského a veterinárního.

Již v době příprav zákona bylo zrušení tradičních univerzitních titulů a jejich nahrazení magistrem kritizováno a jejich navrácení bylo požadováno po celou dobu jeho platnosti /toto stanovisko zastávaly zejména kruhy právnické/. Poukazovalo se především na to, že v naší společnosti mají určité akademické tituly svoji tradici a také vypovídací hodnotu, umožňují orientaci veřejnosti apod.

Vcelku byl naproti tomu akceptován titul bakalář /Bc./, který byl udělován po uskutečnění obsahově ucelené části studia, třebaže na druhé straně nebyl jeho nositeli příliš používán.

Pod tlakem uvedených kritik přijal zákonodárce v posledním zákoně o vysokých školách /zák. č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů/ vyhovující řešení situace, když umožnil absolventům magisterských studií, kteří získali titul magistr, vykonat v téže oblasti studia státní rigorózní zkoušku a získat příslušný akademický titul /§ 46 zákona/.

Stručný přehled problematiky, který byl v tomto příspěvku podán ukazuje, že v české společnosti mají určité akademické tituly svoje tradiční místo. Všeobecně jsou chápány jako její součást nejen v oblasti profesní a vzdělanostní, ale kulturní v širším slova smyslu. Jejich volba, resp. právní úprava by neměla být nahodilou a musí respektovat zmíněné pojímání. Odmítnutí akademických titulů vůbec vyvolalo negativní reakci /byl v poměrech 50. let nemohla být projevena otevřeně/, stejně však i sebe lépe myšlená snaha přenést k nám určité zahraniční vzory, jak se stalo vysokoškolským zákonem z roku 1990.